FORSLAG TIL AFGØRELSE FRA GENERALADVOKAT PHILIPPE LÉGER

fremsat den 19. marts 2002 [1]

1. Med den foreliggende anmodning om præjudiciel afgørelse ønskes en fortolkning af EF-traktatens artikel 215, stk. 2 (nu artikel 288, stk. 2, EF), i relation til spørgsmålet om, hvorvidt Det Europæiske Fællesskab ifalder ansvar uden for kontraktforhold, såfremt dets institutioner eller ansatte forvolder skade under udøvelse af deres hverv.

2. Hof van Beroep te Gent (Belgien) har nærmere bestemt rejst det spørgsmål, om retten på grundlag af ovennævnte bestemmelse kan træffe en afgørelse, hvorefter Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber pålægges at deltage i en national procedure med en sagkyndig undersøgelse med henblik på at fastslå et eventuelt ansvar for den belgiske stat og Kommissionen for skader som følge af deres handlinger eller undladelser i forbindelse med dioxin-krisen med det formål, at der senere kan anlægges erstatningssøgsmål mod Kommissionen og den belgiske stat.

Det er selskaberne First NV [2] og Franex NV [3], der har nedlagt påstand om, at der foretages en sagkyndig undersøgelse, hvis afsluttende erklæring kan gøres gældende over for Kommissionen, således at en sagkyndig kan undersøge Kommissionens (dens organers og dens tjenestemænds) reaktioner og adfærd fra det tidspunkt, hvor dioxin-krisen kom til Kommissionens kundskab, samt om de foranstaltninger, Kommissionen har truffet, var egnede, og deres indvirkning på de konsekvenser, de har haft for de to selskaber og den skade, de har lidt.

I — De relevante retsregler

A — *De fællesskabsretlige bestemmelser*

Traktaten

3. EF-traktatens artikel 178 (nu artikel 235 EF) bestemmer:

1 — Originalsprog: fransk.
2 — Herefter »First«.
3 — Herefter »Franex«.

»Domstolen har kompetence til at afgøre tvister vedrørende de i artikel 215, stk. 2, omhandlede skadeserstatninger.«

4. EF-traktatens artikel 183 (nu artikel 240 EF) har følgende ordlyd:

»Med forbehold af den kompetence, der er tillagt Domstolen ved denne traktat, er de tvister, i hvilke Fællesskabet er part, ikke af den grund unddraget de nationale dømmende myndigheders kompetence.«

5. For så vidt angår ansvar uden for kontraktforhold er det i traktatens artikel 215, stk. 2, fastsat, at »Fællesskabet i overensstemmelse med de almindelige retsgrundsætninger, der er fælles for medlemsstaternes retssystemer, [skal] erstatte skader forvoldt af dets institutioner eller af dets ansatte under udøvelsen af deres hverv.«

Domstolens procesreglement

6. Artikel 45 i Domstolens procesreglement bestemmer:

»1. Efter at have hørt generaladvokaten angiver Domstolen ved kendelse, hvilke bevismidler den finder hensigtsmæssige, og hvilke faktiske omstændigheder der skal bevises. Inden Domstolen træffer bestemmelse om anvendelse af de i stk. 2 [...] d) [...], høres parterne.

Kendelsen forkyndes for parterne.

2. Følgende bevismidler kan anvendes [...]:

[...]

d) indhentelse af sagkyndige erklæringer

[...]«

7. I procesreglementets artikel 49 er det fastsat:

»1. Domstolen kan bestemme, at der skal indhentes en sagkyndig erklæring. Den kendelse, hvorved den sagkyndige udmeldes, skal nøje angive hans opgave og fastsætte en frist for erklæringens afgivelse.

2. Der tilstilles den sagkyndige en genpart af kendelsen samt af alle de dokumenter, der er nødvendige for udførelsen af hans opgave. Den sagkyndige står under tilsyn af den refererende dommer, som kan være til stede ved den sagkyndige undersøgelse, og som skal holdes underrettet om undersøgelsens forløb.

[...]«

Rettens procesreglement

8. Artikel 49 i Rettens procesreglement bestemmer:

»Retten kan på ethvert tidspunkt under retsforhandlingerne efter at have hørt generaladvokaten træffe bestemmelse om foranstaltninger med henblik på sagens tilrettelæggelse eller bevisoptagelse, jf. artikel [...] 65, eller om at genoptage eller uddybe tidligere bevisoptagelse.«

9. Ifølge procesreglementets artikel 65, litra d), omfatter foranstaltningerne med henblik på bevisoptagelse »indhentelse af sagkyndige erklæringer«.

10. Procesreglementets artikel 70 har følgende ordlyd:

»1. Retten kan bestemme, at der skal indhentes en sagkyndig erklæring. Den kendelse, hvorved den sagkyndige udmeldes, skal nøje angive hans opgave og fastsætte en frist for erklæringens afgivelse.

2. Der tilstilles den sagkyndige en genpart af kendelsen samt af alle de dokumenter, der er nødvendige for udførelsen af hans opgave. Den sagkyndige står under tilsyn af den refererende dommer, som kan være til stede ved den sagkyndige undersøgelse, og som skal holdes underrettet om undersøgelsens forløb.

[...]«

B — *Belgisk ret*

11. I henhold til den belgiske retsplejelov kan en ret med henblik på afgørelsen af en tvist, der er indbragt for den, udmelde sagkyndige med henblik på at foretage konstateringer eller afgive en teknisk erklæring [4].

12. Afsnit 6 i den belgiske retsplejelov beskriver de nærmere betingelser vedrørende udmeldelsen af en sagkyndig.

13. Lovens artikel 963 bestemmer:

»Den afgørelse, hvorved den sagkyndige udmeldes, skal nøje angive hans opgave og fastsætte en frist for erklæringens afgivelse.«

14. I artikel 973 i den belgiske retsplejelov hedder det:

»Sagkyndige udfører deres hverv under tilsyn af retten.

Retten kan til enhver tid ex officio eller på anmodning være til stede ved undersøgelsen [...]

Parterne indkaldes til alle den sagkyndiges undersøgelser, medmindre de har meddelt ham, at de ikke ønsker at blive underrettet herom.«

15. Artikel 978 i den belgiske retsplejelov har følgende ordlyd:

»Efter afslutningen af undersøgelsen underretter de sagkyndige parterne om deres konstateringer og noterer parternes synspunkter.«

16. For så vidt angår spørgsmålet om indhentelse af sagkyndige erklæringer under sager om foreløbige forholdsregler er det i artikel 584 i den belgiske retsplejelov fastsat:

»Præsidenten for Tribunal de première instance [retten i første instans] træffer foreløbig afgørelse i de tilfælde inden for alle områder, hvor han anerkender, at der er tale om uopsættelighed, bortset fra de områder, som i henhold til lovgivningen er unddraget domstolsprøvelse.

[...]

4 — *Les codes Larcier*, Bind 1, »Droit civil et judiciaire«, ed. Larcier, 2001 (1.1.2001), s. 294 ff.

Begæringen om foreløbige forholdsregler, eller, såfremt der er tale om absolut nødvendighed, en stævning indgives til præsidenten.

Denne kan navnlig:

[...]

2) anordne de fornødne konstateringer eller indhentelse af sagkyndige erklæringer, som også kan omfatte en vurdering af skaden og en undersøgelse af dennes årsager.«

17. Artikel 15, stk. 1, i den belgiske retsplejelov definerer intervention som »en procedure, hvorved en tredjemand bliver part i sagen«.

Ifølge lovens artikel 15, stk. 2, har intervention »til formål at sikre varetagelsen af intervenientens eller en af parternes interesser eller også, at der sker domfældelse eller træffes bestemmelse om en sikkerhedsstillelse.«

18. I henhold til artikel 16 i den belgiske retsplejelov er der to former for intervention:

»Interventionen er frivillig, såfremt tredjemanden indtræder med henblik på at varetage sine interesser.

Den er tvungen, såfremt en eller flere parter udtager stævning mod en tredjemand under en sag.«

II — De faktiske omstændigheder og retsforhandlingerne i hovedsagen

19. First er et belgisk selskab, der fremstiller finere charcuteri-varer. Franex, også et belgisk selskab, eksporterer kødprodukter og lignende produkter. Franex varetager salget af Firsts produkter i udlandet. De to selskaber hævder, at de har lidt skade som følge af, hvad der er almindeligt kendt som »dioxin-krisen« [5].

20. Ved stævning af 17. juni 1999 nedlagde de to selskaber for præsidenten for Rechtbank van eerste aanleg te Dendermonde (Belgien) påstand om, at han over for den

5 — Jf. den franske version af forelæggelsesdommen, s. 2.

belgiske stat udmeldte en sagkyndig, der skulle foretage konstateringer og afgive en udtalelse vedrørende den skade, de hævdede at have lidt og fortsat ville lide som følge af dioxin-krisen.

21. Ved beslutning af 14. juli 1999 i en sag om foreløbige forholdsregler udmeldte præsidenten en sagkyndig.

22. Ved begæring om foreløbige forholdsregler af 17. september 1999 nedlagde First og Franex for præsidenten for Rechtbank van eerste aanleg te Dendermonde påstand om, at Kommissionen tilpligtedes at deltage i den sagkyndige undersøgelse, der var truffet bestemmelse om ved beslutningen af 14. juli 1999, således at proceduren og den sagkyndiges afsluttende erklæring kunne gøres gældende over for Kommissionen.

23. Til støtte herfor gjorde de to selskaber gældende, at der var stærke indicier for, at den skade, de havde lidt, bl.a. var en følge af den måde, hvorpå Kommissionens organer havde behandlet dioxin-krisen på fællesskabsplan. Efter selskabernes opfattelse kunne det ikke udelukkes, at såvel de belgiske myndigheder som Kommissionen havde gjort sig skyldige i fejl og undladelser. Selskaberne fremførte tre grupper af argumenter.

24. First og Franex anførte for det første, at med henblik på behandlingen af hovedsagen ville det være ønskeligt, at Det Europæiske Fællesskab blev inddraget i den af retten besluttede sagkyndige undersøgelse, for at de tekniske og videnskabelige drøftelser kunne føres i dette forum, og for at give den sagkyndige mulighed for med fuldt kendskab til sagen at tage stilling til eventuelle utilstrækkelige foranstaltninger, som den belgiske stat, EF's myndigheder eller begge måtte have gjort sig skyldige i.

25. De anmodede endvidere om, at størrelsen af den lidte skade blev opgjort kontradiktorisk.

26. Endelig fastholdt de, at den nationale ret, der behandler sagen om foreløbige forholdsregler, er kompetent, eftersom sagen ikke er indbragt for Domstolen.

27. Ved kendelse af 5. januar 2000 tilpligtede præsidenten for Rechtbank van eerste aanleg Kommissionen til at deltage i den sagkyndige undersøgelse, hvis område han udvidede, idet han også pålagde den sagkyndige at undersøge den sagsøgte inter-

venients (Kommissionen), dennes organers eller ansattes reaktioner og adfærd fra det tidspunkt, da dioxin-krisen kom til deres kundskab samt spørgsmålet, om de foranstaltninger, de havde truffet, var egnede, og hvilken indvirkning de havde haft på de uheldige konsekvenser og den skade, sagsøgerne i første instans var blevet påført. Præsidenten udtalte endvidere, at proceduren og den afsluttende erklæring begge kunne gøres gældende over for Kommissionen.

28. Kommissionen iværksatte appel af denne kendelse til Hof van Beroep.

29. Det fremgår af den forelæggelsesdom, som Hof van Beroep har afsagt, at den hovedsag, som First og Franex muligvis vil anlægge mod Kommissionen, vil være en sag vedrørende ansvar uden for kontraktforhold. Det er ubestridt, at i medfør af traktatens artikel 178 og artikel 215, stk. 2, kan sagen ikke anlægges ved en national ret, og at Fællesskabets instanser i medfør af EF-traktatens artikel 186 (nu artikel 243 EF) og de relevante bestemmelse i deres procesreglementer kun kan udmelde en sagkyndig, når der er anlagt en hovedsag ved disse retsinstanser. Det er heller ikke bestridt, at First og Franex fortsat kan anlægge en sådan sag.

30. Hof van Beroep har fremhævet, at det afgørende spørgsmål er, om en national ret kan udmelde en sagkyndig med henblik på en undersøgelse vedrørende Kommissionens ansvar uden for kontraktforhold, eller, med andre ord, om en påstand om udmeldelse af en sagkyndig — for så vidt angår domstolskompetencen — kan (eller skal) sidestilles med en hovedsag vedrørende et sådant ansvar [6].

III — Det præjudicielle spørgsmål

31. Da Hof van Beroep fandt, at sagen rejste et problem vedrørende fortolkning af fællesskabsretten, udsatte den sagen, og har forelagt Domstolen følgende præjudicielle spørgsmål:

»Skal artikel 288, stk. 2, EF (tidligere EF-traktatens artikel 215, stk. 2) fortolkes således, at et krav om inddragelse i en procedure, som fremsættes med henblik på, at Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber tilpligtes at deltage i en allerede besluttet sagkyndig undersøgelse mod den belgiske stat, således at proceduren og den sagkyndiges afsluttende erklæring også kan gøres gældende over for Kommissionen —

6 — Jf. den franske version af forelæggelsesdommen, s. 7.

hvorved den sagkyndige bl.a. skal undersøge Kommissionens, dennes organers og ansattes reaktioner og adfærd fra det tidspunkt, da dioxin-krisen kom til Kommissionens kundskab, samt spørgsmålet, om de af Kommissionen trufne foranstaltninger var egnede, og hvilken indvirkning de havde på de uheldige konsekvenser og den skade, de indstævnte blev påført — med henblik på anlæg af en efterfølgende hovedsag vedrørende henholdsvis den belgiske stats og Det Europæiske Fællesskabs ansvar i forbindelse med dioxin-krisen, er et krav vedrørende erstatning uden for kontraktforhold, som Det Europæiske Fællesskabs Domstol — Retten i Første Instans — har enekompetence til at påkende?«

IV — Retlig vurdering

32. Med spørgsmålet ønsker den forelæggende ret nærmere bestemt oplyst, om fællesskabsretten, navnlig traktatens artikel 178 og artikel 215, stk. 2, er til hinder for, at Kommissionen tilpligtes at deltage i en af en national ret besluttet sagkyndig undersøgelse vedrørende et eventuelt ansvar såvel for den belgiske stat som for Kommissionen i en afsluttende erklæring, som kan gøres gældende over for Kommissionen.

33. I deres indlæg har First og Franex foreholdt Kommissionen og den belgiske stat, at de ikke har truffet de beslutninger, der var nødvendige for at bekæmpe dioxinkrisen. De har anmodet om, at der foretages en fælles sagkyndig undersøgelse med henblik på at få fastslået deres respektive ansvar og, når den sagkyndige har afgivet sin erklæring, indlede en hovedsag mod Fællesskabet.

34. De har i den forbindelse præciseret, at sagen for den nationale ret, der behandler begæringen om foreløbige forholdsregler, ikke har til formål at opnå, at de får erstatning for en skade, med hensyn til hvilken Fællesskabet har pådraget sig ansvar uden for kontraktforhold. Det drejer sig udelukkende om at tilpligte Kommissionen at deltage i en sagkyndig undersøgelse, som skal fastslå visse faktiske omstændigheder, fastslå og opgøre det økonomiske og kommercielle tab samt fastlægge årsagerne hertil.

First og Franex har tilføjet, at en sådan sag ikke krænker rettens uafhængighed, eftersom den ikke er forpligtet til at følge den sagkyndiges udtalelse.

35. Heroverfor har Kommissionen anført, at den nationale ret ikke har kompetence til at pålægge Kommissionen at deltage i den

sagkyndige undersøgelse, der er truffet bestemmelse om som led i sagen mellem de to sagsøgte selskaber og den belgiske stat. Ifølge Kommissionen må en sådan national foranstaltning vedrørende en undersøgelse betegnes som en foranstaltning med henblik på bevisoptagelse, som kun Retten eller Domstolen kan træffe bestemmelse om. Såfremt Kommissionen tilpligtes at deltage i en national, sagkyndig undersøgelse, vil der derfor være tale om en krænkelse af Fællesskabets retsinstansers enekompetence med hensyn til spørgsmålet om ansvar uden for kontraktforhold.

36. Den belgiske regerings argumenter er på linje med Kommissionens.

37. Ifølge den belgiske regering kan den forelæggende ret ikke tvinge Kommissionen til at deltage i en sagkyndig undersøgelse, uden at der herved rejses tvivl med hensyn til kompetencefordelingen mellem Fællesskabets retsinstanser og de nationale domstole, såfremt skaden må tilskrives forsømmelighed eller en adfærd, som EF's myndigheder og de nationale myndigheder har udvist i fællesskab.

38. Med henblik på at besvare det forelagte spørgsmål skal jeg først redegøre for de principper, der er fastlagt i traktaten med hensyn til ansvar uden for kontraktforhold.

39. Det fremgår af traktatens artikel 178 og artikel 215, stk. 2, at Domstolen har kompetence til at afgøre tvister vedrørende erstatning for skade forvoldt af Fællesskabets institutioner eller af dets ansatte.

40. Domstolen har således fastslået, at »traktatens artikel 215, stk. 2, bestemmer, at Fællesskabet for så vidt angår ansvar uden for kontraktforhold, i overensstemmelse med de almindelige retsgrundsætninger, der er fælles for medlemsstaternes retssystemer, skal erstatte skader forvoldt af dets institutioner eller af dets ansatte under udøvelsen af deres hverv« [7].

41. Domstolen har ligeledes udtalt, at erstatningssøgsmålet efter traktatens artikel 178 og artikel 215, stk. 2, er indført som et selvstændigt retsmiddel med en særlig funktion i forhold til andre retsmidler og er underlagt betingelser, som er udformet med henblik på dets formål [8].

42. En række betingelser skal være opfyldt, for at Fællesskabet kan ifalde ansvar uden

7 — Dom af 4.7.2000, sag C-352/98 P, Bergaderm og Goupil mod Kommissionen, Sml. I, s. 5291, præmis 39.

8 — Dom af 28.4.1971, sag 4/69, Lütticke mod Kommissionen, Sml. 1971, s. 73, org.ref.: Rec. s. 325, præmis 6, af 12.4.1984, sag 281/82, Unifrex mod Kommissionen og Rådet, Sml. s. 1969, præmis 11, af 26.2.1986, sag 175/84, Krohn mod Kommissionen, Sml. s. 753, præmis 26, og af 30.5.1989, sag 20/88, Roquette frères mod Kommissionen, Sml. s. 1553, præmis 15.

for kontraktforhold, idet de handlinger, institutionerne kritiseres for at have begået, skal være ulovlige, ligesom der skal være lidt et tab og være årsagsforbindelse mellem handlingerne og tabet [9].

43. Spørgsmålet, om der er tale om ansvar, kan imidlertid være kompliceret, såfremt skaden kan tilskrives såvel Fællesskabet som en anden juridisk person, navnlig en medlemsstat. I et sådant tilfælde har Domstolen for det første fastslået, at »det må undgås, at sagsøgerne som følge af forskellige bedømmelser af én og samme skade hos to forskellige retsinstanser, som lægger forskellige retsregler til grund, tilkendes enten for lidt eller for meget i erstatning« [10], og endvidere, at »før der træffes afgørelse om den skade, Fællesskabet er ansvarligt for, må der gives den nationale ret mulighed for at udtale sig om [den berørte medlemsstats] ansvar« [11].

44. Det fremgår af fast praksis, at »Domstolen [...] kun [er] enekompetent, når der sagsøges til erstatning for et påstået tab, som Fællesskabet hævdes at være ansvarlig for i henhold til EØF-traktatens artikel 215, stk. 2, hvorefter Fællesskabet i overensstemmelse med de almindelige retsgrundsætninger, der er fælles for medlemsstaternes retssystemer, skal erstatte skade forvoldt af dets institutioner eller af dets ansatte under udøvelsen af deres hverv. Efter artikel 178 tilkommer det Domstolen at statuere ansvar på dette grundlag, og her består ingen kompetence for en national retsinstans« [12].

45. Domstolen har således opstillet det klare princip, at »Domstolen [...] i henhold til EØF-traktatens artikel 178 [er] enekompetent til at pådømme søgsmål mod Fællesskabet om erstatning i henhold til EØF-traktatens artikel 215, stk. 2. De nationale domstole er derimod kompetente til at træffe afgørelse i sager, hvorunder der påstås erstatning for tab, som nationale myndigheder har påført private i forbindelse med gennemførelsen af fællesskabsretten« [13].

46. Det fremgår af ovennævnte praksis, at Fællesskabets retsinstanser er enekompe-

9 — Dom af 6.12.1984, sag 59/83, Biovilac mod EØF, Sml. s. 4057, præmis 10, af 14.1.1987, sag 281/84, Zuckerfabrik Bedburg m.fl. mod Rådet og Kommissionen, Sml. s. 49, præmis 17, af 8.12.1987, sag 50/86, Les Grands Moulins de Paris mod EØF, Sml. s. 4833, præmis 7, af 13.3.1992, sag C-282/90, Vreugdenhil mod Kommissionen, Sml. I, s. 1937, præmis 16, af 1.6.1994, sag C-136/92 P, Kommissionen mod Brazzelli Lualdi m.fl., Sml. I, s. 1981, præmis 42, af 9.9.1999, sag C-257/98 P, Lucaccioni mod Kommissionen, Sml. I, s. 5251, præmis 11, og af 15.6.2000, sag C-237/98 P, Dorsch Consult mod Rådet og Kommissionen, Sml. I, s. 4549, præmis 17.

10 — Dom af 14.7.1967, forenede sager 5/66, 7/66 og 13/66-24/66, Kampffmeyer m.fl. mod Kommissionen, Sml. 1965-1968, s. 381, org.ref.: Rec. s. 317, på s. 344.

11 — Samme dom.

12 — Dom af 27.9.1988, forenede sager 106/87-120/87, Asteris m.fl. mod Grækenland m.fl., Sml. s. 5515, præmis 14. Se også dom af 13.2.1979, sag 101/78, Granaria, Sml. s. 623, præmis 13 og 14, og af 8.4.1992, sag C-55/90, Cato mod Kommissionen, Sml. I, s. 2533, præmis 17.

13 — Dommen i sagen Asteris m.fl. mod Grækenland m.fl., præmis 15.

tente til at træffe afgørelse i sager vedrørende ansvar uden for kontraktforhold, der anlægges mod Kommissionen, og dette gælder, selv om skaden også kan tilskrives en medlemsstat.

47. Som led i udøvelsen af denne kompetence kan Fællesskabets retsinstanser have behov for at indhente en sagkyndig udtalelse.

48. Jeg skal i den forbindelse minde om, at Retten og Domstolen kan træffe bestemmelse om foranstaltninger med henblik på bevisoptagelse, som f.eks. at der skal indhentes en sagkyndig erklæring [14]. I et sådant tilfælde står den sagkyndige under tilsyn af den refererende dommer, som kan være til stede ved den sagkyndige undersøgelse, og som skal holdes underrettet om undersøgelsens forløb [15].

49. I den forbindelse indeholder artikel 22 i EF-statutten for Domstolen følgende princip:

»Domstolen kan til enhver tid efter eget valg betro enkeltpersoner, grupper, bureauer, kommissioner eller organer den opgave at foretage en sagkyndig undersøgelse.«

50. Denne bestemmelse, som minder meget om den særlige ordning, der er fastsat i Domstolens og Rettens procesreglement [16], belyser, at der findes en særlig procedure vedrørende sagkyndige undersøgelser for Fællesskabets retsinstanser.

51. I overensstemmelse med ovennævnte praksis er en sag vedrørende Fællesskabets ansvar uden for kontraktforhold et selvstændigt retsmiddel [17]. Når det er nødvendigt med en sagkyndig undersøgelse med henblik på at fastslå et sådant ansvar, er denne undersøgelse underlagt de betingelser, der er fastsat i fællesskabsretten. Undersøgelsen er ikke et selvstændigt retsmiddel i forhold til selve sagen. I fællesskabsretten er en sagkyndig undersøgelse en procedure, der er accessorisk i forhold til de materielle søgsmål, de anlægges ved Fællesskabets retsinstanser. Når Fællesskabet har pådraget sig ansvar uden for kontraktforhold, er det således kun Retten eller Domstolen, der har kompetence til at udmelde en sagkyndig.

52. For så vidt angår den foreliggende sag kan den nationale ret ikke tage stilling til spørgsmålet om ansvar uden for kontrakt-

14 — Jf. artikel 45, stk. 1, første afsnit, og stk. 2, i Domstolens procesreglement samt artikel 49 og artikel 65, litra d), i Rettens procesreglement.

15 — Jf. artikel 49, stk. 2, første afsnit, i Domstolens procesreglement og artikel 70, stk. 2, første afsnit, i Rettens procesreglement.

16 — Jf. punkt 6-10 ovenfor.

17 — I den forbindelse er det i artikel 43 i EF-statutten for Domstolen præciseret, at »[k]rav mod Fællesskabet, der støttes på ansvar uden for kontraktforhold, forældes fem år efter, at den omstændighed, der ligger til grund for kravet, er indtrådt«.

forhold for Kommissionen, selv om Kommissionen også har forvoldt den skade, de sagsøgte selskaber har lidt. Den nationale rets kompetence er begrænset til kun at omfatte spørgsmålet om ansvar for den belgiske stat. Såfremt Kommissionen måtte blive tvunget til at deltage i den sagkyndige undersøgelse, ville Kommissionen ikke kunne være part i sagen vedrørende realiteten for den nationale ret, idet Retten i henhold til ovennævnte praksis er enekompetent til at tage stilling til spørgsmålet om ansvar uden for kontraktforhold for Kommissionen.

53. Såfremt man accepterede den løsning, First og Franex har gjort sig til talsmænd for, ville det føre til, at Kommissionen blev tvunget til at deltage i en sag om foreløbige forholdsregler for en national ret, men ville være afskåret fra at varetage sine interesser for den nationale ret, der behandler hovedsagen, når den skal tage stilling til spørgsmålet om ansvar for den belgiske stat.

54. I forlængelse af dette synspunkt er det min opfattelse, at såfremt man anerkendte, at Kommissionen var forpligtet til at deltage i den belgiske procedure med en sagkyndig erklæring, ville det indebære en krænkelse af den selvstændige ordning, der gælder med hensyn til Fællesskabets ansvar uden for kontraktforhold. Området, en sagkyndig undersøgelse, er reguleret af forskellige retsregler, alt efter hvilke nationale ordninger der er tale om. Som det blev understreget under retsmødet, er forholdet det, at såfremt Domstolen måtte finde, at Kommissionen skulle deltage i en national, sagkyndig undersøgelse, hvis formål var, at der senere skulle anlægges sag med henblik på at få fastslået Kommissionens ansvar uden for kontraktforhold, ville det medføre, at dette ansvars omfang og nærmere indhold, navnlig for så vidt angår bevisordningen, kunne variere alt efter den berørte medlemsstats retsregler.

55. Jeg mener således, at fællesskabsretten er til hinder for, at en national ret kan pålægge Kommissionen at deltage i en national procedure med en sagkyndig undersøgelse, der træffes bestemmelse om som led i en sag, hvis formål navnlig er at få fastslået Fællesskabets ansvar uden for kontraktforhold.

56. Jeg skal imidlertid præcisere, at Kommissionen i medfør af EF-traktatens artikel 5 (nu artikel 10 EF) er forpligtet til loyalt samarbejde med de judicielle myndigheder i medlemsstaterne, som har til opgave at påse, at fællesskabsretten anvendes og overholdes i det nationale retssystem. Domstolen har således udtalt:

»I dommen af 23. april 1986, miljøpartiet 'Les Verts' mod Europa-Parlamentet (sag

294/83, Sml. s. 1357), har Domstolen fastslået, at Det Europæiske Økonomiske Fællesskab er et retsfællesskab, idet både dets medlemsstater og dets institutioner er undergivet kontrol med, at deres retsakter er forenelige med Fællesskabets forfatning, som er traktaten (præmis 23). [...]

I dette retsfællesskab er medlemsstaterne og Fællesskabets institutioner gensidigt forpligtet til loyalt samarbejde. Dette princip indebærer [...] at medlemsstaterne og Fællesskabets institutioner er gensidigt forpligtet til loyalt samarbejde [...]

Denne pligt til loyalt samarbejde, som påhviler Fællesskabets institutioner, har særlig betydning, når det drejer sig om samarbejde med medlemsstaternes retsinstanser, som har til opgave at påse, at fællesskabsretten anvendes og overholdes i det nationale retssystem« [18].

57. Ifølge Domstolens praksis skal Kommissionen således samarbejde med de nationale judicielle myndigheder ved at meddele dem de oplysninger, der er nødvendige [19] med henblik på at sikre en korrekt anvendelse og overholdelse af fællesskabsretten i sager for nationale domstole.

58. For så vidt angår den foreliggende sag finder jeg, at Kommissionen er forpligtet til at overholde denne forpligtelse til loyalt samarbejde med den nationale ret. I sit indlæg har Kommissionen i øvrigt præciseret, at »den i princippet tager velvilligt imod ethvert tiltag, der [...] vedrører en sagkyndig undersøgelse« [20], som en national ret træffer bestemmelse om. Kommissionen har tilføjet, at »dette samarbejde f.eks. kan udmønte sig i en meddelelse af oplysninger, som den nationale ret ikke eller kun vanskeligt kan få adgang til« [21].

18 — Kendelse af 13.7.1990, sag C-2/88 Imm., Zwartveld m.fl., Sml. I, s. 3365, præmis 16-18.

19 — F.eks. fastslog Domstolen i dom af 28.2.1991, sag C-234/89, Delimitis, Sml. I, s. 935, præmis 53, at den nationale ret kan rette henvendelse til Kommissionen for at få oplysninger om de økonomiske og retlige omstændigheder, som denne institution kan meddele.

20 — Jf. punkt 39 i indlægget.

21 — Sammesteds.

Forslag til afgørelse

59. På baggrund af ovennævnte bemærkninger skal jeg foreslå, at det spørgsmål, Hof van Beroep te Gent har forelagt, besvares som følger:

»EF-traktatens artikel 178 og artikel 215, stk. 2 (nu artikel 235 EF og artikel 288, stk. 2, EF), er til hinder for, at Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber tilpligtes at deltage i en sagkyndig undersøgelse, som en national ret har truffet bestemmelse om som led i en sag, der er anlagt mod den belgiske stat, med henblik på et efterfølgende sagsanlæg ved den nationale ret vedrørende den berørte medlemsstats ansvar uden for kontraktforhold og ved Fællesskabets retsinstanser vedrørende Det Europæiske Fællesskabs ansvar uden for kontraktforhold.«